

Sveikata ir gerovė: darnaus vystymosi link

Ingrida Zurlytė

Pasaulio sveikatos organizacijos biuras
Lietuvoje

Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Darnus visuomenės sveikatos vystymasis siekiant visuomenės sveikatos ir gerovės“, *15 metų kartu!*

2023 m. gegužės 5 d.,
Klaipėdos miesto visuomenės sveikatos biuras, Klaipėda

75
HEALTH
FOR ALL

Darbotvarkė 2030 ir darnaus vystymosi tikslai

- Patvirtinti 193 valstybių vadovų 2015 m.
- Įsigaliojo nuo 2016 m. sausio 1 d.
- Lygiateisiškumas, partnerystė, taika – *nė vieno nepalikti nuošalyje*
- 17 tikslų, 169 uždaviniai, daugiau nei 240 rodiklių pažangos stebėsenai
- Bendras tikslas – pasiekti esminių teigiamų pokyčių, kurie pakeistų kiekvieną valstybę, nepriklausomai nuo išsivystymo lygio
- Tikslų nacionalizacija ir lokalizacija - kiekvienam

World Health
Organization

HEALTH
FOR ALL

Darbotvarkė 2030: Sveikata ir gerovė yra vystymosi ašis

Sveikata ir gerovė yra
rezultatas,
lemiantis ir
įgalinantis
17 darnaus vystymosi
tikslų veiksnys

Sveikata – tai ne tik fizinė būklė

- **Sveikata yra** visiška fizinė, psichikos ir socialinė **gerovė**, o ne tik ligų ir negalios nebuvimas.

PSO Konstitucija, 1948 m.

World Health
Organization

75

HEALTH
FOR ALL

Uždaviniai

3.1. Iki 2030 m. sumažinti gimdyvių mirtingumą iki mažiau nei 70 100,000 gyvų gimusių

3.2. Iki 2030, sustabdyti išvengiamas naujagimių ir vaikų iki penkerių metų amžiaus mirtis, visoms šalims siekiant sumažinti neonatalinį mirtingumą mažiausiai iki 12 1,000 gyvų gimusių, o iki penkerių metų mažiausiai iki 25 1,000 gyvų gimusių

3.3. Iki 2030 m. sustabdyti AIDS, tuberkuliozę, maliariją ir tropines ligas bei pažaboti hepatitą, per vandenį plintančias ligas ir kitas užkrečiamąsias ligas

3.4. Iki 2030 m. Sumažinti vienu trečdaliu priešlaikinį mirtingumą nuo neinfekcinių ligų prevencijos ir gydymo pagalba; skatinti psichikos sveikatą ir gerovę

3.5. Stiprinti priklausomybių, be kitų ir nuo narkotinių medžiagų ir alkoholio, prevenciją ir gydymą.

3.6. Iki 2020 m. dvigubai sumažinti mirčių skaičių ir traumas nuo nelaimingų atsitikimų keliuose

3.7. Iki 2030 m. užtikrinti visuotinas lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugas, įskaitant šeimos planavimo, informacijos ir mokymo, ir reprodukcinės sveikatos integravimą į nacionalines strategijas ir programas

3.8. Pasiiekti visuotinę sveikatos priežiūrą, apsaugą nuo finansinės rizikos, kokybiškų būtinųjų sveikatos priežiūros paslaugų ir saugių, efektyvių, kokybiškų ir įperkamų būtiniausių vaistų ir vakcinų visiems prieinamumą

3.9. Iki 2030 m., ženkliai sumažinti mirčių ir ligų nuo pavojingų cheminių medžiagų, oro, vandens ir dirvos užterštumo.

3.A. Stiprinti PSO Tabako kontrolės pagrindų konvencijos įgyvendinimą visose šalyse

3.B. Remti mokslo tyrimus ir vakcinų bei vaistų kūrimą ir aprūpinimą jais ypač besivystančias šalis

3.C. Ženkliai padidinti sveikatos finansavimą ir gerinti sveikatos priežiūros darbuotojų rengimą ypač mažiausiai išsivysčiusiose šalyse

3.D. Stiprinti visų šalių gebėjimus anksti numatyti bei sumažinti ir valdyti nacionalines ir globalias rizikas sveikatai

Darbotvarkē 2030: Sveikata ir gerovē - partnerystē

Leave No One Behind Index (Rank)

	NO POVERTY 1	ZERO HUNGER 2	GOOD HEALTH AND WELL-BEING 3	QUALITY EDUCATION 4	GENDER EQUALITY 5	CLEAN WATER AND SANITATION 6	AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY 7	DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH 8	INDUSTRY, INNOVATION AND INFRASTRUCTURE 9	REDUCED INEQUALITIES 10	SUSTAINABLE CITIES AND COMMUNITIES 11	RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION 12	CLIMATE ACTION 13	LIFE BELOW WATER 14	LIFE ON LAND 15	PEACE, JUSTICE AND STRONG INSTITUTIONS 16	PARTNERSHIPS FOR THE GOALS 17
European Union	● ↗	● →	● ↗	● →	● ↗	● ↑	● ↗	● ↗	● ↑	● ↗	● ↑	● →	● →	● →	● ↗	● ↗	● ↗
Baltic States	● ↗	● →	● ↗	● ↑	● →	● ↑	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↓	● ↓	● ↗	● ↗	● ↑	● ↗
Candidate Countries	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↓	● →	● ↗	● ●	● →	● ↗	● →	● →	● ↓	● →	● ↑
Central and Eastern Europe	● ↑	● →	● ↗	● ↗	● →	● ↑	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● →	● →	● →	● →	● →	● ↗
EFTA Countries	● ↑	● →	● ↑	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↑	● ↑	● ↑	● ↑	● →	● →	● ↗	● →	● ↗	● ↗
Northern Europe	● ↑	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↗	● ↑	● ↑	● ↑	● ↓	● →	● ↗	● →	● ↗	● ↑
Southern Europe	● ↗	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↑	● →	● →	● →	● →	● ↗	● ↗
Western Europe	● ↗	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑	● ↗	● ↑	● →	● →	● ↗	● ↗	● ↗	● ↑

Overall Performance

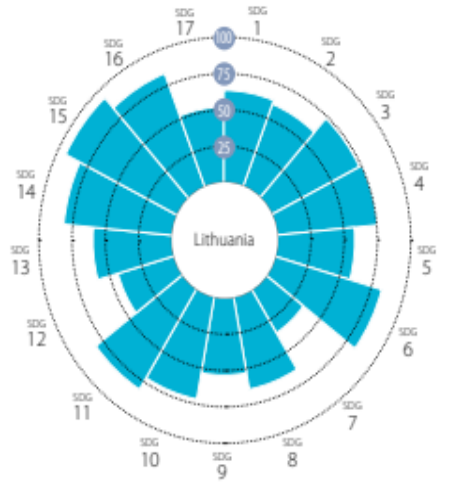
Index score

Index Rank

Lithuania
26

Performance by SDG

SDG Dashboards and Trends

■ Major challenges
 ■ Significant challenges
 ■ Challenges remain
 ■ SDG achieved
 ■ Information unavailable
↓ Decreasing
 → Stagnating
 ↗ Moderately improving
 ↑ On track or maintaining SDG achievement
 ● Information unavailable

Notes: The full title of Goal 2 "Zero Hunger" is "End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture".
 The full title of each SDG is available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/sustainabledevelopmentgoals>

Bendri prioritetai

13-a globali darbo programa

Europos veiksmų programa 2020 – 2025 m.

Darnaus vystymosi tikslai

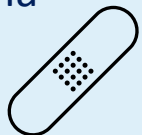

Europos veiksmų programa: pagrindiniai prioritetai

Piliečiai tikisi priežiūros prieinamumo

1. Judant link visuotinės sveikatos priežiūros

- Finansinė apsauga
- Į žmones orientuotos paslaugos
- Žmogiškieji ištekliai sveikatai
- Vaistai ir priemonės
- Valdysena

Piliečiai tikisi būti apsaugotais

2. Apsaugant nuo ekstremalių sveikatai situacijų

- COVID-19 pamokos
- Būti pasirengusiems, atsakyti greitai
- Regioninė ir sub-regioninė mobilizacija ir solidarumas

Piliečiai tikisi gyventi sveikose bendruomenėse

3. Skatinant sveikatą ir gerovę

- *Gyvenamoji, darbo, mokymosi aplinka*
- *Saugesnis ir sveikesnis gyvenimo būdas*
- *Saugesnė sveikatos priežiūra*
- *Tobulesnės užkrečiamųjų ligų programos*
- *Geresnė informacija apie lygiateisiškumą*

Europos veiksmų programa: keturi flagmanai

Psichikos sveikatos koalicija

**Skaitmeninės sveikatos
priežiūros įgalinimas**

**Europos imunizacijos
darbotvarkė 2030**

Elgsenos ir kultūrinės įžvalgos

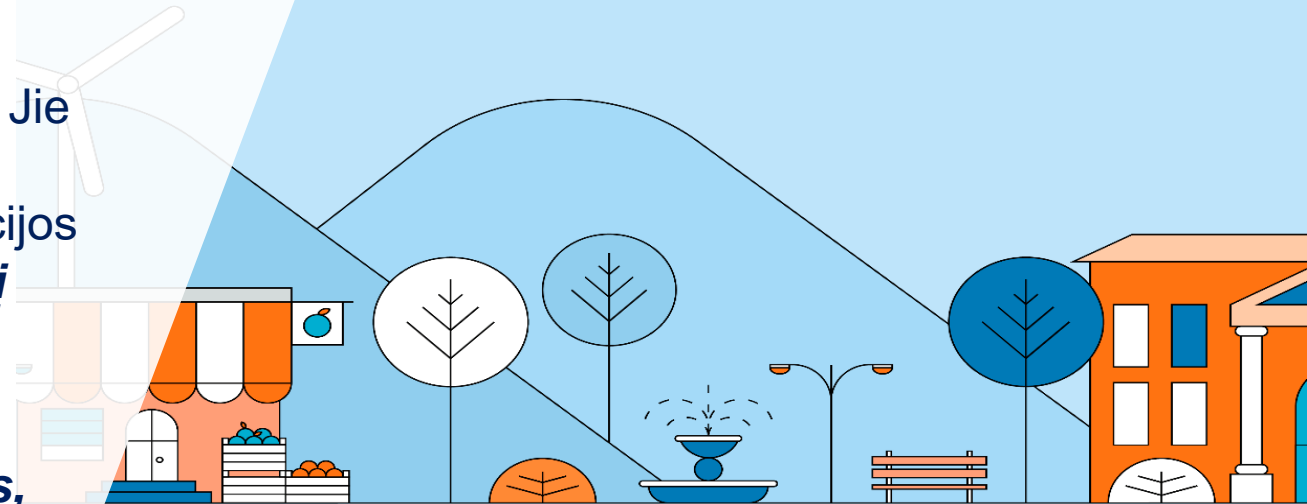

Gerovės ekonomika

Sveikos, teisingos, klestinčios visuomenės

Šiandien:

- **Visi žmonės nori klestėti ne tik išgyventi.** Jie nori gyventi **sveikose ir saugiose bendruomenėse**, ir jie tikisi, kad valdžios institucijos įgyvendins viešąją politiką, kuri užtikrintų **geresnį gyvenimą šiandien ir ateinančioms kartoms**.
- **Visuomenė, vyriausybės ir tarptautinė bendruomenė nori - gyvybingos ekonomikos, nesmurtinės visuomenės, gerai išsilavinusių, sveikų ir informuotų piliečių ir atsparios, tvarios aplinkos.**

Mirtinos pasekmės. . .

- 2019-2022 m.
- 600,000 perteklinių mirčių Europos regione ten, kur yra žemas žmogaus vystymosi indeksas bei žemas investicijų į sveikatos sistemas lygis.

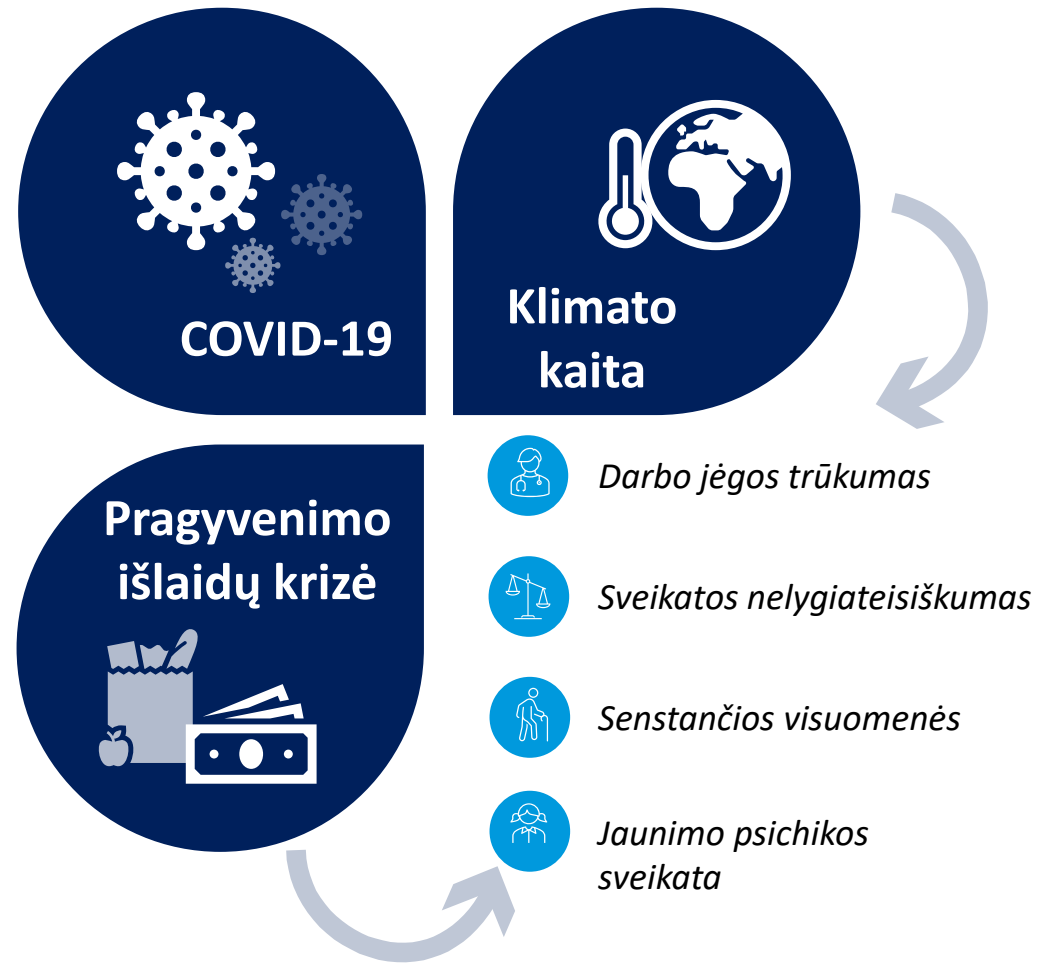
Transforming the health and social equity landscape

Promoting socially just and inclusive growth to improve resilience, solidarity and peace

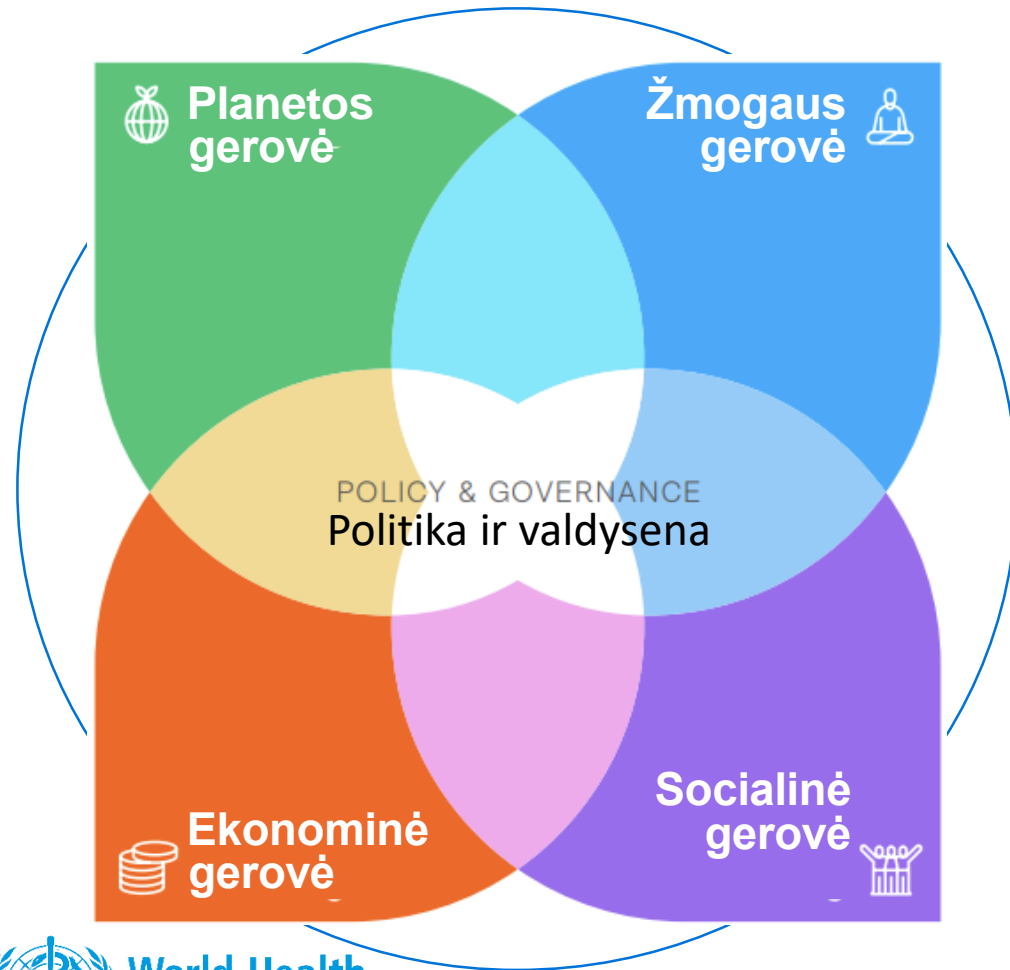
Executive summary

Nuolatinės krizės verčia susimąstyti - kas yra svarbu

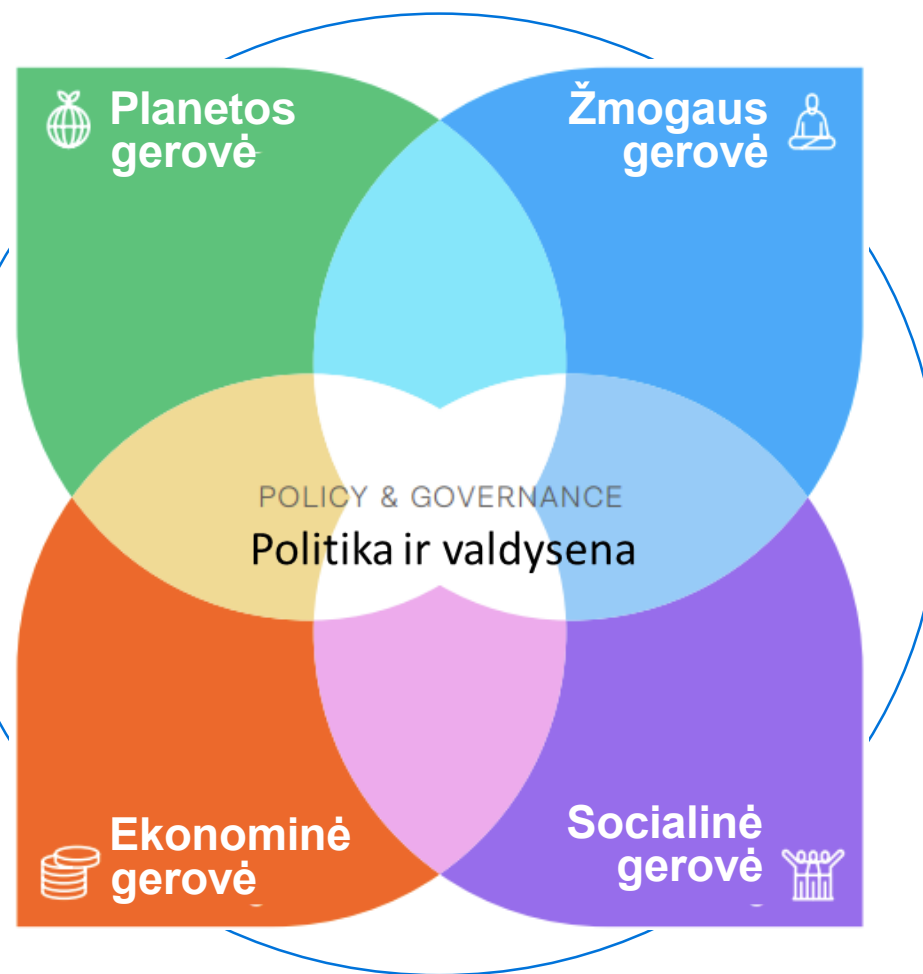
Gerovės ekonomika: investavimas į keturis aspektus (kapitalus)

- Žmogus visų politikų širdyje/šerdyje
- Pirmenybę teikti investicijoms į **socialinę**, **ekonominę**, **žmogaus**, ir **aplinkos** gerovę

- Geros kokybės oras ir vanduo;
- Sveika ir tvari gyvenamoji aplinka;
- Tvarus visuomeninis transportas ir aktyvus keliavimas;
- Žaliųjų erdvių prieinamumas;
- Stabilus klimatas;
- Bioįvairovė ir gamtinis kapitalas;
- Žiedinė ekonomika ir žaliosios technologijos

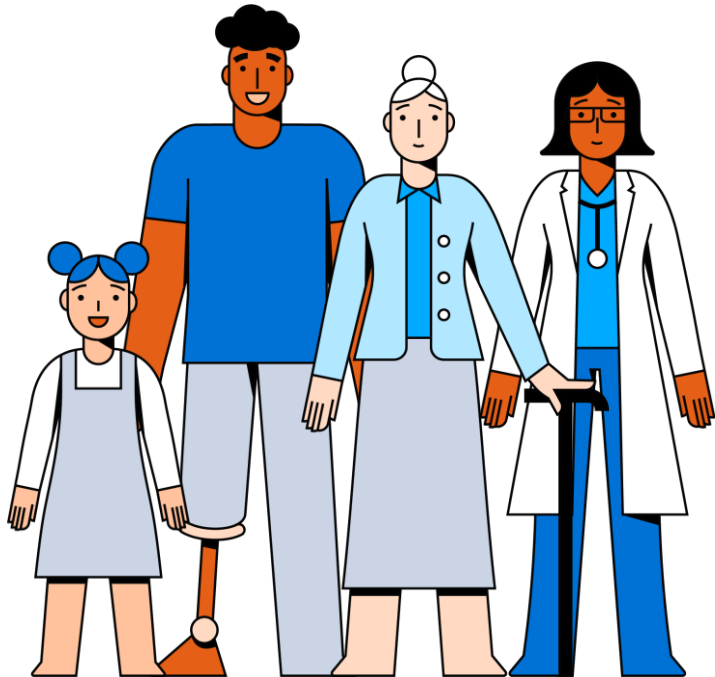
- Pragyvenimą užtikrinantis darbo užmokestis;
- Visuotinė socialinė apsauga viso gyvenimo eigoje;
- Užimtumas jautrus;
- Socialinis dialogas ir kolektyvinės derybos;
- Ekonominė sanglauda ir subalansuota plėtra

- Sveiko gyvenimo trukmė;
- Psichikos sveikata ir gerovė;
- Gebėjimas atlikti kasdienes veiklas be ligų;
- Visuotinė sveikatos apsauga;
- Kokybiška ir nediskriminuojanti sveikatos ir socialinė apsauga;
- Visuotinis būsto prieinamumas, maisto ir kuro saugumas;
- Vaiko raida ankstyvoje vaikystėje;
- Mokymasis visą gyvenimą ir raštingumas;
- Saugi, organizuota ir reguliari migracija

- Saugus gyvenimas, laisvas nuo smurto;
- Priklausymo jausmas („rūpėjimas“)
- Socialinė sanglauda ir įvairovės priėmimas;
- Jausmas, kad gali turėti įtakos politikai ir sprendimams;
- Socialinė pagalba ir apsauga;
- Pasitikėjimas kitais ir institucijomis;
- Viešosios išlaidos bendruomenėms;
- Savanoriavimas

Sveikatos sektorius pasitikėjimo, sanglaudos ir įtraukios plėtros variklis

Apklausos rodo, kad **gera sveikata, tai pagrindinis veiksnys lemiantis judėti gyvenime į priekį**

84% europiečių tiki, kad **netolygumų mažinimas** turi būti vyriausybės darbotvarkių viršuje
Sveikatos netolygumų mažinimas generuoja iki **4.2% BVP**

Sveikata ir gerovė – vienas stipriausių **pasitikėjimo institucijomis variklių** šalyse across countries

Pasaulinis vertybių tyrimas

Sveikatos sektorius yra **10 svarbiausių ekonomikai sektorių sąrašė** Europoje

Sveikatos sektorius **2-as svarbiausias sektorius** ekonomikos stabilizavimui recesijų metu.

VIETOS GYVENTOJAI IR BENDRUOMENĖS YRA:

- *Vietos žinojimo* savininkai
- Problemų supratimo partneriai ir sprendimų bendra-kūrėjai
- Yra tarpusavio pagalbos ir socialinių tinklų nariai

Dalyvavimas pats savaime yra skatinantis sveikatą ir stiprina įgūdžius, raštingumą, jausmą, kad gali prisidėti.

Ką miestai, bendruomenės, vietos valdžios institucijos gali padaryti, kad gerovė taptų nauju BVP?

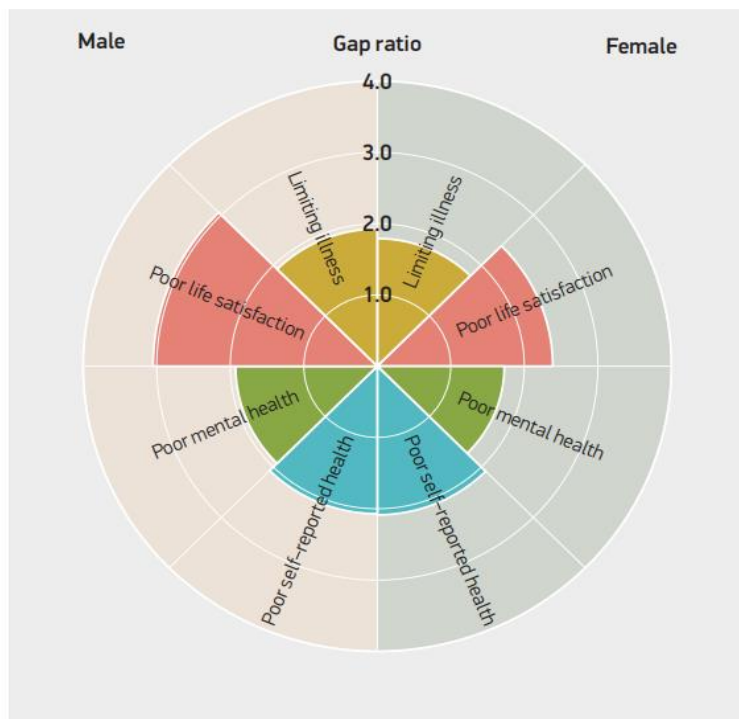
Pagrindiniai klausimai apie sveikatą, gerovę, sanglaudą ir atsparumą Jūsų mieste ir vietos bendruomenėje

- Ar teikiate pirmenybę gerovei kai galvojate apie prevenciją ir pasirengimą siekiant užtikrinti atsparumą?
- Ar įtraukiate jaunimą į sprendimų priėmimą dėl sveikatos ir darnaus vystymosi?
- Ar Jūs įdarbinate žmones taip, kad tai prisidėtų prie bendruomenės gerovės ir didintų pasitikėjimą?
- Ar pritraukiate žmogiškuosius išteklius kai galvojate apie pagrindines „inkarines“ institucijas ir įtraukų augimą?
- Koks Jūsų pirkimų procentas atitenka vietos verslui ir remia Vienos sveikatos principą?
- Ar miesto ir investicijų planavimas įgalina visuomenės sveikatos gėrybių prieinamumo lygiateisiškumą?
- Ar skatinate partnerystę tarp valdžios institucijų, verslo ir pilietinės visuomenės, dėl gerovės ir darnių miestų?

Netolygumai gyvenimo metų kokybėje

Source: authors' own compilation based on the Health Equity Dataset.

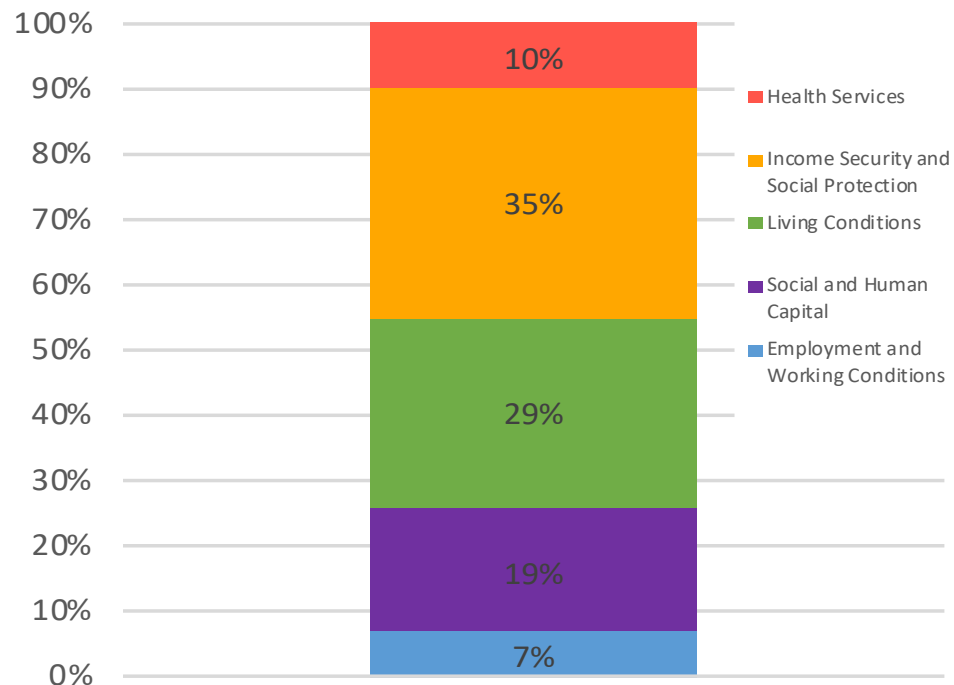
- 1.5 x dažniau prasta psichikos sveikata
 - 2.5 x daugiau menkas pasitenkinimas gyvenimu
 - 2x daugiau liga ribojanti kasdienį gyvenimą
- Atotrūkis padidėjo 33% šalių per pastaruosius 10 metų

- 2 x dažniau prasta psichikos sveikata
 - 3 x daugiau menkas pasitenkinimas gyvenimu
 - 2 x daugiau liga ribojanti kasdienį gyvenimą
- Atotrūkis padidėjo 20% šalių per pastaruosius 10 metų

Kas lemia sveikatos netolygumus?

Decomposing the gap in health status between poorest and richest income quintiles over 36 European countries

% of the gap explained by differences in 5 factors, controlling for age & gender (based on analysis of EQLS 2003-2016)

- 10%** Sveikatos priežiūros prieinamumo ir kokybės netolygumai
- 35%** Finansinis nesaugumas „negalėjimas sudurti galo su galu“
- 29%** Prastos kokybės būstas ir neprižiūrėta ir nesaugi aplinka
- 19%** Pasitikėjimo, socialinių ryšių trūkumas + menkas švietimo prieinamumas ir kokybė
- 7%** Orais darbo trūkumas ir menkos darbo sąlygos

Netolygumus galima sumažinti pasiekiant **apčiuopiamų** rezultatų per 4 metus

0.1 % BVP investuojant į

- ✓ Išlaidas socialinei apsaugai
- ✓ Darbo rinkos politiką
- ✓ Būstą ir visuomeninės paskirties dalykus

Gyvenimas pagerėjo sumažinus sveikatos netolygumus

Gyventojų skaičius gyvenimas	Pagerėjęs
3 mln	10,000 gyvenimų
60 mln	250,000 gyvenimų
144 mln	500,000 gyvenimų

3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING

Our health is at the basis for our physical and mental well-being. We would like to live a long and healthy life. If needed, we would like to have access to good health care systems. Let us check out the numbers to know more about people's health and well-being in your country.

Healthy life years at birth

Nowadays, we are living longer.

How many of years of our life can we expect to live without health problems?

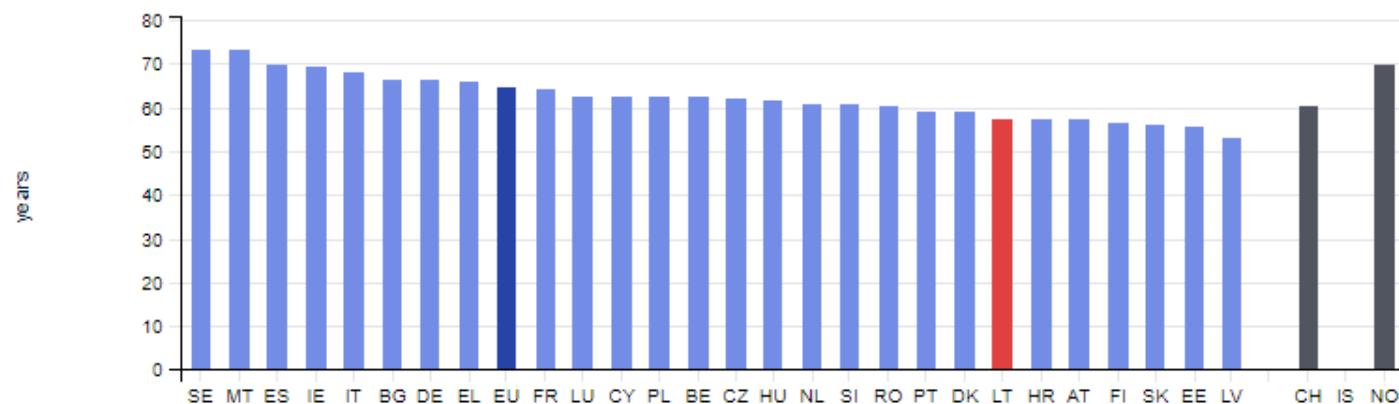

Take a guess

Show trend

Compare with others

Healthy life years at birth, 2019
(in years)

EN

Choose dataset

Health Equity Assessment Toolkit (HEAT)

Home

Explore inequality

Compare inequality

About

Sustainable Development Goals (SDGs)

Explore inequality | Disaggregated data

Selection

Options

Downloads

Setting (e.g. country, province, district)

Lithuania

Data sources

Make a selection

UN SDG Indicators Database

Date

Most recent date

Remove dates

All dates

Make a selection

1993 x 1994 x 1995 x 1996 x 1997 x 1998 x

1999 x 2000 x 2001 x 2002 x 2003 x 2004 x

2005 x 2006 x 2007 x 2008 x 2009 x 2010 x

2011 x 2012 x 2013 x 2014 x 2015 x 2016 x 2017 x

2018 x 2019 x 2020 x 2021 x

Indicator

Make a selection

1.1.1 Population below international poverty line (%)

Inequality dimension

Make a selection

Horizontal line

Vertical bar

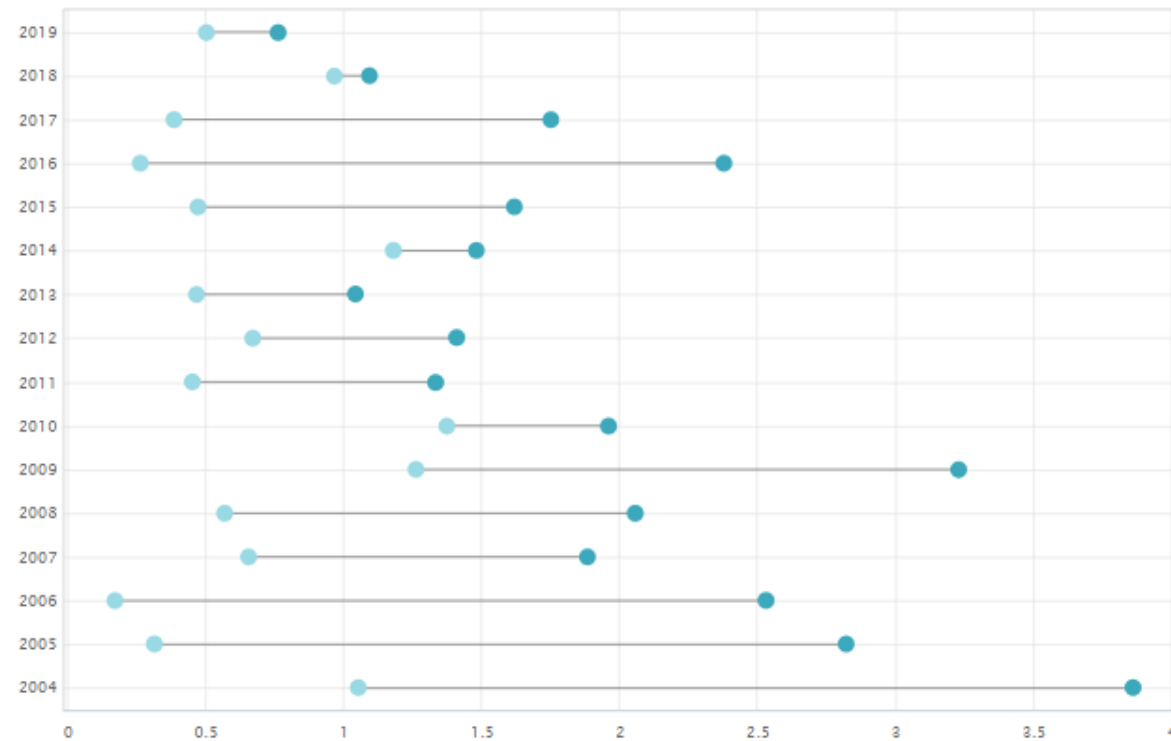
Horizontal bar

Table

Please note that these data are from externally published sources and are therefore not WHO official estimates. Please refer to the Indicator Metadata in the About menu for more information.

Estimates are displayed when data are available for the selected combination of variables; if estimates are not shown, data are not available or not reported because of small sample sizes.

Lithuania Place of residence

1.1.1 Population below international poverty line (%)

● Rural ● Urban

Explore inequality | Disaggregated data

Selection ▾ Options ⚙ Downloads 📄

Setting (e.g. country, province, district)
Lithuania

Data sources
Make a selection

UN SDG Indicators Database ×

Date
 Most recent date Remove dates All dates

Make a selection

1993 × 1994 × 1995 × 1996 × 1997 × 1998 ×
1999 × 2000 × 2001 × 2002 × 2003 × 2004 ×
2005 × 2006 × 2007 × 2008 × 2009 × 2010 ×
2011 × 2012 × 2013 × 2014 × 2015 × 2016 × 2017 ×
2018 × 2019 × 2020 × 2021 ×

Indicator
Make a selection

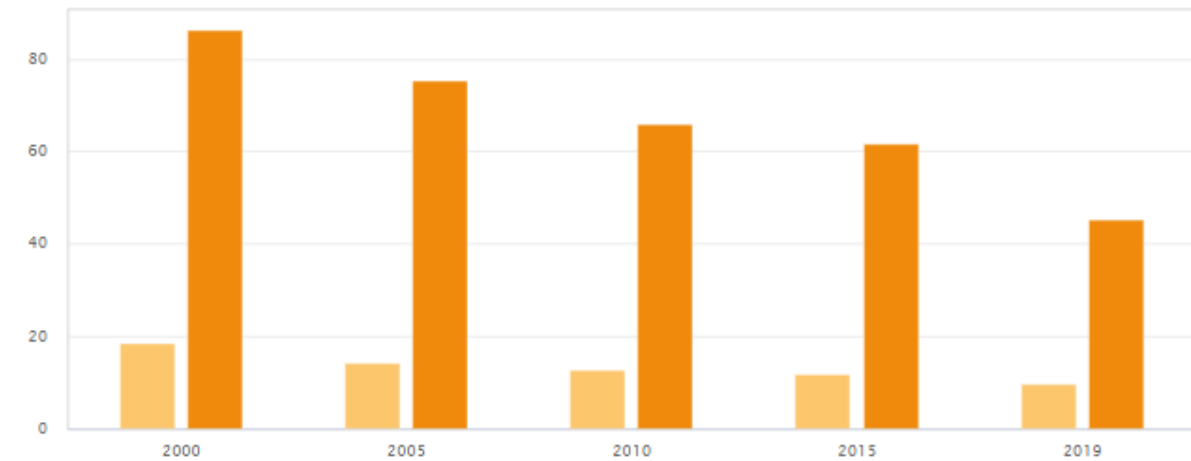
3.5.2 Alcohol consumption per capita (aged 15 years and older) within a calendar year (litres of pure alcohol) ×
3.4.2 Suicide mortality rate (deaths per 100 000 population) ×

Inequality dimension
Make a selection

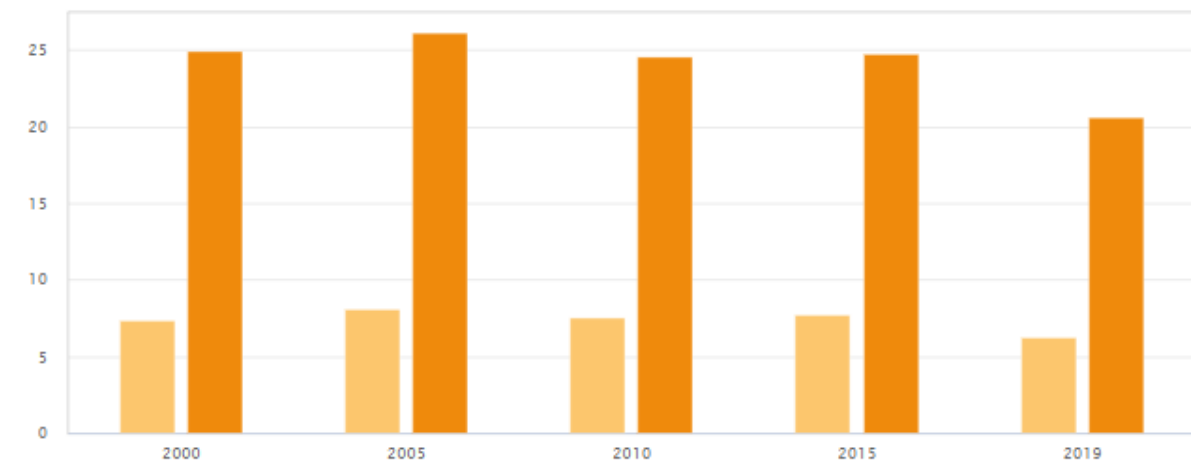
Place of residence × Economic status (wealth quintile) × Sex ×

Please note that these data are from externally published sources and are therefore not WHO official estimates. Please refer to the Indicator Metadata in the About menu for more information.
Estimates are displayed when data are available for the selected combination of variables; if estimates are not shown, data are not available or not reported because of small sample sizes.

Lithuania Sex

3.4.2 Suicide mortality rate (deaths per 100 000 population)

3.5.2 Alcohol consumption per capita (aged 15 years and older) within a calendar year (litres of pure alcohol)

Female Male

Vertical sidebar with navigation icons: search, home, user profile, menu, and a plus sign.

Sveikatos diplomatijos aspektai

- Esminių įgūdžių visuma, kurie skatintų daugialypį, daugiasektorinį ir daugelio partnerių atsaką į sveikatos iššūkius:
 - Derybos dėl sveikatos ir gerovės kitų interesų akivaizdoje;
 - Santykių gerinimas siekiant sveikatos ir gerovės;
 - Alijansų sveikatai ir gerovei kūrimas;
 - Derybinė valdysena sveikatai ir gerovei;
 - Ir galiausiai, taikos ir saugumo užtikrinimas.

World Health
Organization

HEALTH
FOR ALL

11 tikslas – darnūs miestai ir bendruomenės

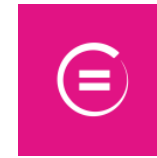

- Įtraukiantys
- Saugūs
- Atsparūs
- Tvarūs, darnūs

- Benamių proc.
- Namų ūkiai kuriems labai lengvai ir lengvai pasiekiamas viešasis transportas
- Per past 12 mėn dalyvavo sprendžiant vietos bendruomenės problemas
- Valst ir sav biudžetai skirti kultūros paveldo išsaugojimui
- Oro kokybė
- Atliekų tvarkymas
- Miestų ir regionų planai su gyventojų prognozėmis ir ištekliais
- Pasirengimas ekstremalioms situacijoms

Kaip priartinti DVTs
prie bendruomenių?

Ką bedarytume –
ieškokime sąsajų!

- Bendradarbiavimas ir susitelkimas
- Pasitikėjimas
- Gebėjimas klausyti ir išgirsti
- Mąstyti globaliai, veikti ten kur esame, neatidėliojant

SVEIKATA VISIEMS

„Jūsų įsitikinimai tampa jūsų mintimis,
Jūsų mintys tampa Jūsų žodžiais,
Jūsų žodžiai tampa Jūsų veiksmais,
Jūsų veiksmai tampa jūsų įpročiais,
Jūsų įpročiai tampa jūsų vertybėmis,
Jūsų vertybės tampa Jūsų likimu.“

Mahatma Gandhi

Sveikinimai ir padėka Jums!

SVEIKATA VISIEMS

Ingrida Zurlytė, zurlytei@who.int

